

ภาวะเลือดจับตัวเป็นลิ่มอุดตันหลอดเลือดกับฮอร์โมนคุมกำเนิดและวัคซีนป้องกันไวรัสโคโรนา 2019

Thromboembolism and Contraceptive Hormones: Consideration for Corona 2019 Vaccination

วีระพล จันทรดียิ่ง, พ.บ.

Verapol Chandeying, M.D.

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส 96000.

Princess of Naradhiwas University, Mueang, Narathiwat 96000, Thailand.

ภาวะเลือดจับตัวเป็นลิ่มอุดตันหลอดเลือดก่อเกิดในส่วนหลอดเลือดดำมากกว่าหลอดเลือดแดง เป็นผลจากกระแสเลือดไหลเวียนช้า เช่น ที่พบในผู้โดยสารเครื่องบินซึ่งนั่งอยู่กับที่เป็นเวลานาน ภาวะเลือดข้น และผลที่เกิดกับผนังด้านในของหลอดเลือด ปัจจัยชวนเกิดเลือดจับตัวเป็นลิ่ม ได้แก่ การสูบบุหรี่ ความดันโลหิตสูง หลอดเลือดดำขอด หัวใจทำหน้าที่ผิดปกติ ไขมันสะสมมากเกินไป มะเร็ง โรคภูมิแพ้ตัวเอง

ลิ่มเลือดเกาะติดหลอดเลือดดำส่วนลึก (deep vein thrombosis) พบได้บ่อยบริเวณขาและอุ้งเชิงกราน เมื่อไรที่ลิ่มเลือดหลุดหลุดตามกระแสเลือดผ่านเข้าสู่หัวใจห้องขวา อาจส่งผลให้เกิดภาวะลิ่มเลือดอุดตันหลอดเลือดแดงซึ่งหล่อเลี้ยงปอด ในขณะที่ลิ่มเลือดเกาะติดหลอดเลือดแดง อาจส่งผลปิดกั้นการไหลเวียนซึ่งหล่อเลี้ยงอวัยวะหรือเนื้อเยื่อที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น เซลล์สมองตาย ลำไส้ขาดเลือด หรือกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด

ยากินคุมกำเนิด

เลือดจับตัวเป็นลิ่มอุดตันหลอดเลือดมักเกิดขึ้นระหว่างเริ่มใช้ยากินคุมกำเนิด 1 ถึง 2 ปีแรก และยิ่งลดน้อยลงตามระยะเวลาที่ผ่านไป สัมพันธ์กับผลไม่พึงประสงค์ของ ethinyl estradiol ผสมรวมกับ levonorgestrel ซึ่งเป็นสูตรยากินคุมกำเนิดที่แพร่หลายในท้องตลาดในปัจจุบัน^{1,2}

อุบัติการณ์เลือดจับตัวเป็นลิ่มในกลุ่มผู้ใช้ยากินคุมกำเนิด อยู่ที่ 6.29 ต่อ 10,000 รายต่อปี มากเป็น 2 เท่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ไม่ใช้ยากินคุมกำเนิดหรือไม่เคยใช้มาก่อนซึ่งมีตัวเลขราว 3.01 ต่อ 10,000 รายต่อปี สำหรับการรักษาคัดค้านแปรตามความรุนแรง ตั้งแต่การสังเกตอาการ ยาละลายลิ่มเลือด ยาขัดขวางเลือดจับตัวเป็นลิ่ม จนถึงการผ่าตัดรักษา

Corresponding author: Prof. Verapol Chandeying, M.D.

Princess of Naradhiwas University, Mueang, Narathiwat 96000, Thailand.

E-mail: verapol.c@gmail.com

doi: 10.31584/psumj.2021249973

<https://he01.tci-thaijo.org/index.php/PSUMJ/>

ยาฉีดคุมกำเนิด

ยาฉีดคุมกำเนิดซึ่งประกอบด้วยตัวยา depot-medroxyprogesterone acetate เพียงตัวเดียว ไม่เพิ่มความเสี่ยงเลือดจับตัวเป็นลิ่ม เมื่อเทียบกับความเสี่ยงพื้นฐานในประชากรทั่วไป

วัคซีนป้องกันไวรัสโคโรนา 2019 กับภาวะเลือดจับตัวเป็นลิ่ม

บทความทบทวนวรรณกรรมตีพิมพ์ในประเทศอังกฤษเดือนเมษายน พ.ศ. 2564 รายงานภาวะเลือดจับตัวเป็นลิ่มอย่างรุนแรงหลังฉีดวัคซีนป้องกันไวรัสโคโรนา 2019 เช็มแรก โดยเป็นวัคซีนชนิดไวรัสไม่ปลุกฤทธิ์ ประยุกต์จาก adenovirus ในลิงชิมแปนซี โดยพบในกลุ่มผู้ใช้ยากินคุมกำเนิดประมาณ 60 ต่อ 100,000 ราย เปรียบเทียบกับกลุ่มไม่ใช้ยาคุมกำเนิด 0.2 ถึง 1.1 ต่อ 100,000 ราย ซึ่งมากกว่ากันประมาณ 5 เท่า³

หากเรียงลำดับวัคซีนป้องกันโรคโควิด 19 ในเชิงพัฒนาการ เทคโนโลยีเริ่มต้นจากวัคซีนชนิดชิ้นส่วนไวรัสไม่ปลุกฤทธิ์ (inactivated virus/viral particle) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีดั้งเดิม ไปสู่วัคซีนชนิดใช้พาหะไวรัสเพื่อนำส่งชิ้นส่วนของไวรัสโคโรนา (virus-vector) จนกระทั่งวัคซีนชนิดนำส่งรหัสสร้างภูมิคุ้มกัน (mRNA vaccine) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีล่าสุด

เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2564 องค์การอนามัยโลกรายงานว่า ภายหลังฉีดวัคซีนโควิดด้วยกลไกซึ่งยังไม่กระจ่างชัด ผู้ป่วยจำนวนหนึ่งเกิดเลือดจับตัวเป็นลิ่มในโพรงหลอดเลือดดำ สมองหลอดเลือดดำรับเลือดจากอวัยวะระบบทางเดินอาหาร หลอดเลือดดำและหลอดเลือดแดงตำแหน่งที่ตั้งอื่นร่วมกับเกล็ดเลือดต่ำ ซึ่งในทางการแพทย์เรียกว่า Vaccine-Induced Thrombotic Thrombocytopenia (VITT) ภาวะดังกล่าวมีกลไกทางพยาธิสรีรวิทยาค่อนข้างคล้ายคลึงกับภาวะเลือดจับตัวเป็นลิ่ม ซึ่งเหนี่ยวนำโดยยาเฮปาริน Heparin-Induced Thrombocytopenia (HIT)^{4,5} อุบัติการณ์การเกิด VITT ขึ้นกับปัจจัยเฉพาะบุคคลและชนิดของวัคซีนที่ได้รับ

ยากินคุมกำเนิดกับวัคซีนโควิด

ด้วยหลักฐานแสดงความเกี่ยวข้องระหว่างภาวะเลือดจับตัวเป็นลิ่มและยากินคุมกำเนิด แม้ในปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนการหยุดกินยาคุมกำเนิดก่อนฉีดวัคซีน อย่างไรก็ตามก็ยังไม่มีความชัดเจนในทางตรงข้าม อันอาจกล่าวว่าการหยุดฉีดวัคซีนไม่ได้ประโยชน์ในเชิงการลดความเสี่ยงในการเกิดภาวะแทรกซ้อนเสียชีวิต การหยุดยากินคุมกำเนิดก่อนฉีดวัคซีนอาจเปรียบเปรยดังคำพังเพย “รักพี่เสียดายน้อง” อันเนื่องมาจากการหยุดยาอาจนำมาซึ่งความเสี่ยงของการตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตาม การลดความเสี่ยงในเรื่องดังกล่าวอาจทดแทนโดยเปลี่ยนวิธีการคุมกำเนิดเป็นการใช้ถุงยางอนามัย ซึ่งแม้โดยทั่วไปจะมีประสิทธิภาพต่ำกว่า แต่ก็น่าจะเป็นทางออกที่ดีในกรณีปัญหานี้

เอกสารอ้างอิง

1. Hormonal contraception. Chapter 22. In: Taylor HS, Pal L, Seli E, editors. Speroff's Clinical Gynecologic Endocrinology and Infertility. 9th edition. Philadelphia: Wolters Kluwer; 2020; p2110-362.
2. Lidegaard O, Lokkegaard E, Svendsen AL, Agger C. Hormonal contraception and risk of venous thromboembolism: national follow-up study. *BMJ* 2009;13:b2890.
3. Editorials. Thrombosis after covid-10 vaccination. *BMJ* 2021; 373. doi: <https://doi.org/10.1136/bmj.n958>
4. McGonagle D, De Marco G, Bridgewood C. Mechanisms of Immuno-thrombosis in Vaccine-Induced Thrombotic Thrombocytopenia (VITT) Compared to Natural SARS-CoV-2 Infection. *J Autoimmun* 2021;19:102662.
5. World Health Organization. Statement of the COVID-19 subcommittee of the WHO Global Advisory Committee on Vaccine Safety signals related to the Johnson & Johnson/Janssen COVID-19 vaccine [monograph on the Internet]. Geneva: WHO; 2021 [cited 2021 Jun 1] Available from: <https://www.who.int/new/item/19-05-2021-statement-gacvs-safety-johnson-johnson-jans-sen-covid-19-vaccine>
6. Dotan A, Shoenfeld Y. Perspectives on vaccine induced thrombotic thrombocytopenia. *J Autoimmun* 2021;18:102663.